

Concerto Barocco

BACH • BERTALI • HANDEL • SCHEIDT • VIVALDI

A close-up photograph of a harpsichord keyboard and a wooden mallet resting on a decorated surface. The harpsichord has a wooden frame and a keyboard with black and white keys. The mallet is made of wood and has a rounded head. The surface it rests on is dark with intricate green and red floral patterns. The background is a solid red color.

SELDOM SENE
MATTHIAS HAVINGA

recorder quintet
harpsichord & organ

Concerto Barocco

Antonio Vivaldi 1678–1741

Concerto Grosso Op.3 No.10 RV580
from L'estro armonico, Libro secondo
(Amsterdam 1711)

arr. Jean-Claude Veilhan & Danièle Salzer

1. Allegro	3'29
2. Largo	2'13
3. Allegro	3'04

Johann Sebastian Bach 1685–1750

Concerto BWV975

after Antonio Vivaldi, Violin concerto
Op.4 No.6 RV316

4. Allegro	3'09
5. Largo	3'15
6. Giga	1'53

George Frideric Handel 1685–1759

Concerto Grosso Op.3 No.2 HWV313
from Concerti Grossi Op.3

(London 1734) *arr. Eva Lio*

7. Vivace	1'57
8. Largo	2'13
9. Allegro	1'51
10. Minuetto	1'32
11. Gavotte	2'41

Johann Sebastian Bach

Brandenburg Concerto No.6 BWV1051

from Six Concerts / Avec plusieurs
Instruments (...). (1721)

Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin
(Amalienbibliothek), B 78

arr. María Martínez Ayerza

12. Allegro	6'21
13. Adagio ma non tanto	4'11
14. Allegro	5'26

Samuel Scheidt 1587–1654

15. Canzon à 5 voc. super O

Nachbar Roland 5'29

Ludi Musici. Prima Pars.
(Hamburg 1621)

Antonio Bertali 1605–1669

16. Sonata. A 5 Flauta. (et Organo) 2'39

Kroměříž, Library of the Archbishop's
Castle, A 475, IV, 17

diminutions by María Martínez Ayerza

George Frideric Handel

Organ Concerto Op.4 No.1 HVW289

from Six Concertos for the Organ and
Harpsicord. Opera Quarta.

(London 1738)

arr. Seldom Sene & Matthias Havinga

17. Larghetto e staccato	4'26
18. Allegro	5'20
19. Adagio	0'56
20. Andante	3'17

Seldom Sene *recorder quintet*
Stephanie Brandt · Ruth Dyson · Hester Groenleer · Eva Lio · María Martínez Ayerza

Matthias Havinga *harpsichord and organ*

Instruments | All in A=415Hz unless stated otherwise

RECORDERS

Adriana Breukink, Enschede (Netherlands)
Soprano in c" 'Bassano' in A=466Hz [MMA:
Bertali]
Alto in g" 'Ganassi' in A=466Hz [RD: Scheidt]

Friedrich Von Huene, Cambridge, MA (USA)
Soprano in c" after Terton [HG: HWV313 (1, 4)]
Alto in f" after Stanesby Jr. [SB: RV580]
2 tenors in c' 'Loeki' [RD: HWV289 (2, 3),
HWV313 (2, 3); EL: BWV1051 (1, 3), HWV313
(1, 3, 4, 5)]
Great bass in c [SB: HWV289 (1); MMA:
BWV1051 (1, 3)]
Contrabass in F [SB: HWV313 (2); HG: HWV289
(2); EL: HWV289 (1, 3); MMA: BWV1051 (2),
RV580]

Lorenzo Lio, St. Gallen (Switzerland)
3 altos in f" after Denner [HG: BWV1051 (1, 3),
RV580; RD: BWV1051 (1, 3), RV580; EL: RV580]

Küng, Schaffhausen (Switzerland)
Soprano in c" after Haka [RD: HWV313 (1, 4, 5)]

Francesco Li Virghi, Orte (Italy)
Tenor in c' after Rafi [SB: HWV289 (2); HG:
HWV313 (3)]

Bob Marvin †, Woburn (Canada)
'Praetorius' Renaissance consort after originals in
Vienna, Kunsthistorisches Museum (A=466Hz):
Soprano in c" [SB: Bertali]
Alto in g' [HG: Scheidt]
2 tenors in c' [SB: Scheidt; RD & HG: Bertali]
Basset in g [EL: Scheidt]
Basset in f [EL: Bertali]
Bass in c [MMA: Scheidt]

Luca de Paolis, San Demetrio né Vestini (Italy)
Tenor in c' 'LdP Baroque Tenor' [SB: BWV1051;
MMA: HWV289 (1,3); HWV313 (1–5)]

Thomas Prescott, Hanover, NH (USA)
Sopranino in f" after Bressan [HG: HWV289 (3);
MMA: HWV289 (2)]
Soprano in c" after Boekhout [HG: HWV289 (1, 3),
HWV313 (2, 5); MMA: HWV289 (2)]
Alto in f" after Bressan [MMA: HWV289 (3)]

Jochim Rohmer, Celle (Germany)
Alto in f" after Bressan [RD: HWV289 (2)]

Yamaha, Shizuoka (Japan)
3 bassets in f [SB: HWV289 (1–3), HWV313 (1,
3, 4, 5); RD: BWV1051 (2), HWV289 (1); HG:
BWV1051 (2), HWV289 (1); EL: BWV1051 (2),
HWV289 (2), HWV313 (2)]

KEYBOARDS

Joop Klinkhamer, Amsterdam (Netherlands)
Harpsichord after a single manual by Hans Ruckers
Rebuilt by Martin Spaink, Amsterdam
Disposition: 2x 8', lute
Temperament: Werckmeister III at A=415Hz
[Matthias Havinga: BWV1051, HWV313, RV580]

Henk Klop, Garderen (Netherlands)
Portative organ (2006) provided by David Jansen
Disposition: holpijp 8', prestant 4', fluit 4', octaaf
2', Quint 2 2/3', 1 1/3'
Temperament: Werckmeister III at A=415Hz
[Matthias Havinga: Bertali, HWV289, BWV975]

Arranging can be defined as the art of reshaping existing musical material and making it usable for a new context. In earlier times it was primarily a practical way of making popular music accessible to other ensembles or instruments. Copying and editing another person's work was a sign of admiration and respect and, moreover, a way to better understand a colleague's compositional techniques. Often musicians also adapted their own material, for example when they were under time pressure. This allowed them to quickly process high-quality material into new compositions - which sounds surprising to us today, when a great deal of importance is attached to originality.

A successful arrangement retains the character of the original work, even in a completely different or reduced strength. Moreover, an arrangement often adds a new dimension to a composition. From the very beginning Seldom Sene has adapted and appropriated music in this way. Arranging provides you with a deep knowledge about a musical work and a composer you admire. As players, we have specific knowledge about our own instrument and can make optimal use of the possibilities of the recorder family.

Baroque concertos are very attractive to adapt because of their virtuosity and expressiveness. Hence they form the heart of our new album, *Concerto Barocco*. The repertoire is brought to life with the added colours of harpsichord and organ. The challenge was to create a wide variety of sound colours through the intelligent use of different types of recorders and the stops of harpsichord and organ. For example, how can we suggest the difference between solo and tutti in a concerto grosso? When does the harpsichord and organ only play basso continuo and when are they used for concertante parts?

In Handel's concertos (*Op.3 No.2*) the harpsichord alternates between the function of basso continuo and the interpretation of a specific instrument group. In Vivaldi (RV580) and the Sixth *Brandenburg Concerto* by Bach (BWV1051), the harpsichord adds a fresh hue to the recorder ensemble as an accompaniment. The roles are reversed in the *Organ Concerto, Op.4 No.1*, by Handel. Here the recorders take over the function of the basso continuo and the string orchestra. An earlier gem in the original setting is one of the few works for five recorders and organ, the *Sonata. A*

5 Flauta. (et Organo) by the Vienna-based Italian Antonio Bertali. Finally, Matthias Havinga and Seldom Sene also have individually recorded performances for this CD. Seldom Sene chose the *Canzon à 5 super O Nachbar Roland* by Samuel Scheidt, and Matthias plays Bach's *Concerto in G minor, BWV975*, on the organ.

The works

Vivaldi's *L'estro armonico* (The harmonious inspiration) is a collection of twelve concertos for strings. In the instrumentation for four violins, two violas, cello and basso continuo, the solo parts are composed for one, two, or, as in the *Concerto, Op.3 No.10*, for all four violins. In 1714-1717 Bach made transcriptions for harpsichord in Weimar of five concertos from *L'estro armonico*. The arrangement of the tenth concerto, however, came into being much later. It was not until around 1730 in Leipzig that Bach arranged it for four harpsichords, strings and basso continuo (BWV1065) and transposed the work to a minor. Bach added notes to his arrangement, creating a richer sound that does justice to the possibilities of the new instrumentation. Seldom Sene has chosen to record an arrangement from 1993 by Jean-Claude Veilhan and Danièle Salzer. The four alto recorders continually alternate the solo role among each other, forming a complete ensemble together with the double bass recorder and harpsichord, in which all the orchestral parts are also performed. The arrangement is in d minor and includes some of Bach's adaptations, wherever these benefit the characteristics of the recorder.

When Bach worked as an organist at the Weimar court from 1708 to 1714, his organ playing enjoyed the special preference of the Count of Sachsen-Weimar. "The pleasure of His Gracious Lord in his playing encouraged Bach to try everything possible in the art of organ playing." (from *Nekrolog* by Carl Philipp Emanuel Bach and Johann Friedrich Agricola). It is clear that the count was captivated by the spectacular organ playing that Bach was renowned for. The count's half-brother, Prince Johann Ernst von Sachsen-Weimar, was a talented violin virtuoso and composer. On one of his travels he visited Amsterdam in the spring of 1713, then a centre of the art

of music printing. During his visit Johann Ernst met the blind organist of the Nieuwe Kerk, Jan Jacob de Graaf, who was known for playing transcriptions of Italian concertos 'by heart, manualiter in three or four voices'. Upon his return Johann Ernst not only brought with him a huge collection of Italian and French sheet music, but also introduced a special type of organ music: the concerto transcription.

Shortly after the return of the prince, Bach transcribed several Italian concertos for organ and harpsichord. Whenever Bach arranged music by other composers, he added notes. The first movement of the *Concerto in G minor, BWV975*, marked 'allegro' in particular, includes many added fast ornamentations and scales in the left hand, compared to Vivaldi's original RV316. In the second movement (largo), Bach enriches the right hand part with many more embellishments than in Vivaldi's original, which works very well for a keyboard instrument. It is noteworthy that the three solo movements in the largo are concluded by a newly written, completely different ritornello. Bach even adds an extra ritornello compared to Vivaldi's original, thus changing the entire structure of the piece. The third part (giga-presto) was later replaced by Vivaldi, possibly because he considered a gigue to be old-fashioned by that time. But Bach apparently had the first version of the concerto in his possession, which still ended with the giga. A lively and cheerful finale for a beautiful concerto!

The concerti grossi *Op.3* by Handel unite Italian, French and German style characteristics. The *Concerto Grosso No.2 in B flat major* was performed for the first time on the occasion of Princess Anne's royal wedding with the Prince of Orange. Originally, it had a colourful orchestration with two violins, two oboes, bassoon, cello, strings and basso continuo. In each section different combinations of instruments take centre stage. Even the basso continuo has its own solo moments. The music is just as varied as the instrumentation. The opening movement with its festive and ceremonial character is followed by a more vocal and emotional largo, with a solo oboe part in the original. Handel had used the middle movement, a strict double fugue, before as an introduction to the *Brookespassion* in 1716. The concerto concludes with two French dances, a minuet and a gavotte.

Bach composed the *Six concerts avec plusieurs instruments*, or *Brandenburg Concertos*, in Weimar between 1708 and 1717 and offered them to the Margrave of Brandenburg-Schwedt in 1721 as a collection. The sixth concerto, originally for two violins, cello, two viola da gamba's, violone and basso continuo, is stylistically a combination of a three-part Italian concerto form and the German Baroque style. The two violins and the cello form the soloist group, the viola da gamba and violone the accompaniment. This instrumentation is reflected in the equally homogeneous arrangement with recorders.

Frans Brüggem often said that Bach composed 'with attention'. When working on this music, you will indeed feel that there is a carefully considered logic behind every note in the score. Hence it is particularly challenging to adapt the first and third movements of this concerto. The texture is sometimes six-part and the range of the string instruments is greater than that of a recorder. As an arranger you can use it creatively: divide long lines among different players and use the harpsichord for extra depth in the low register. In the second part, the challenge is reversed: how do you arrange a trio for six players? The two singing top voices are divided here, each among two recorder players. This accentuates one of the most beautiful aspects of ensemble playing: striking a balance between personal freedom and expressiveness, and creating a coherent whole together with your fellow performers.

Samuel Scheidt was a German composer and organist from Halle (Saale). During a stay in Amsterdam (1608-1609) he was a pupil of Jan Pieterszoon Sweelinck and probably also met Peter Philips and John Bull. After his return to Germany he became organist and in 1620 *Kapellmeister* at the service of Margrave Wilhelm von Brandenburg. Highlight of his career was the position as *Director Musices* van Halle.

In 1621, Scheidt published the first volume of *Ludi Musici* '(Musical Games)', a collection of instrumental pieces such as the *paduana*, *galliarde*, *courante*, *alemande*, *intrada*, *canzonetto*. Under number 28 the *Canzon à 5 voc. super O Nachbar Roland* can be found, a witty adaptation of a simple song about 'neighbour Roland'. *Ludi Musici* focused on strings, although we may assume that Scheidt in Halle also had

brass and cornetti at his disposal. An arrangement for wind instruments is therefore an obvious adaptation.

Antonio Bertali came to Vienna from Venice in 1624 and began working in the imperial court chapel, first as an instrumentalist and from 1649 as a Kapellmeister. He quickly made his name as an excellent composer. His *Sonata. A 5 Flauta. (et Organo)*, created between 1664 and 1669, is preserved in a manuscript in the music library of Castle Kroměříž in the collection of Prince-Bishop Karl Lichtenstein-Kastelhorn. The sonata bears resemblance to two works by fellow composers with links to Kroměříž: Johann Heinrich Schmelzer's *Sonata for seven recorders*, and Heinrich Ignaz Franz von Biber's *Sonata for five recorders and five violins*. These works are notable examples of specific literature for recorder ensemble in the seventeenth century. Perhaps the prince-bishop himself was a recorder enthusiast. The sonata follows a simple three-part structure, in which each section is repeated. In the repetitions Seldom Sene adds diminutions in all voices, which adds a virtuoso and sparkling element to the warm harmonies of organ and recorders.

During the annual London Season, the English nobility gathered in the capital to arrange marriages and engage in politics in an endless series of social events. George Frideric Handel was well known among London's *high society*: he was probably the most famous composer of his time. Because he did not leave any major organ works behind, he is not primarily known as an organ composer today. But descriptions of his organ playing - no doubt he improvised complete pieces - sing the praises of his brilliant playing and astonishing fullness of sound, power and energy.

In a kind of popularity contest between two competing London opera houses, Handel introduced the phenomenon of organ concertos during an opera break. When performing them, he played a small one-manual organ. The *Concerto in g minor Op.4 No.1*, was premiered at the performance of *Alexander's Feast* in 1736. The elegant and solemn larghetto in g minor is followed by a joyful allegro in G major, in which the organ plays an important solo role. This longest movement ends with a beautiful, calm adagio in e minor for organ solo, only notated as a melody with basso

continuo. The interpretation and voicing in the chords are left to the imagination of the organist. Finally, a cheerful and virtuoso andante concludes this beautifully written, entertaining composition in a dignified way.

© Stephanie Brandt & Matthias Havinga

Translation: Jan Tazelaar

Arrangeren kun je definiëren als de kunst om bestaand muzikaal materiaal een nieuwe vorm te geven en het bruikbaar te maken voor een nieuwe context. In vroeger tijden was het bovenal een praktische manier om geliefde muziek toegankelijk te maken voor andere bezettingen. Het kopiëren en bewerken van het werk van een ander was een teken van bewondering en respect en bovendien een manier om de compositietechnieken van een collega beter te begrijpen. Vaak bewerkten musici ook hun eigen materiaal, bijvoorbeeld als ze onder tijdsdruk stonden. Zo konden ze materiaal van hoge kwaliteit snel verwerken tot nieuwe composities – dat klinkt verrassend voor ons vandaag de dag, nu veel waarde gehecht wordt aan originaliteit.

In een geslaagd arrangement blijft het karakter van het originele werk behouden, zelfs in een compleet andere of gereduceerde bezetting. Daarnaast voegt een arrangement vaak een nieuwe dimensie toe aan de compositie. Vanaf het prille begin heeft Seldom Sene zich muziek op deze manier eigen gemaakt. Arrangeren geeft je diepe kennis over een muzikaal werk en een componist die je bewondert. Als spelers hebben we specifieke kennis over ons eigen instrument en kunnen de mogelijkheden van de blokfluitfamilie optimaal inzetten.

Barokconcerti zijn heel aantrekkelijk om te bewerken vanwege hun virtuositeit en expressiviteit. Daarom vormen ze het hart van ons nieuwe album, Concerto Barocco. Dit repertoire komt middels de toegevoegde kleuren van klavecimbel en orgel extra tot leven. De uitdaging was om een grote variëteit aan klankkleuren te creëren door het intelligente gebruik van verschillende soorten blokfluiten en de registers van klavecimbel en orgel. Hoe kunnen we bijvoorbeeld het verschil tussen solo en tutti in een concerto grosso suggereren? Wanneer spelen het klavecimbel en orgel enkel basso continuo en wanneer worden ze concertant?

In de concerti van Händel (Op.3 nr.2) wisselt het klavecimbel de functie van basso continuo af met de vertolking van een specifieke instrumentgroep. In Vivaldi (RV580) en het zesde Brandenburgse concert van Bach (BWV1051) voegt het klavecimbel als begeleiding een frisse kleur toe aan het blokfluitensemble. De rollen zijn omgedraaid in het orgelconcerto, Op.4 nr.1 van Händel. Hier nemen de blokfluiten de functie van

de basso continuo en het strijkorkest over. Een vroeger juweeltje is een van de weinige oorspronkelijke werken voor vijf blokfluiten en orgel, de Sonata. A 5 Flauta. (et Organo) van de in Wenen werkende Italiaan Antonio Bertali. Tot slot spelen Matthias Havinga en Seldom Sene ook afzonderlijk van elkaar op deze cd, Seldom Sene koos de Canzon à 5 super O Nachbar Roland van Samuel Scheidt en Matthias op orgel het Concerto in g-klein BWV975.

De werken

Vivaldi's L'estro armonico ('De harmonieuze inspiratie') is een verzameling van twaalf concerti voor strijkers. In de bezetting voor vier violen, twee altviolen, cello en basso continuo zijn de solopartijen voor één, twee, of, zoals in het Concerto, Op.3 nr.10, voor alle vier violen gecomponeerd. In 1714–1717 heeft Bach te Weimar transcripties voor klavecimbel vervaardigd van vijf concerti uit L'estro armonico. Het arrangement van het tiende concerto daarentegen komt uit een veel latere periode. Pas rond 1730 in Leipzig heeft Bach het gearrangeerd voor vier klavecimbels, strijkers en basso continuo (BWV1065), getransponeerd naar a-klein. Bach heeft in zijn arrangement noten toegevoegd, waardoor een rijkere klank ontstaat die recht doet aan de mogelijkheden van de nieuwe bezetting. Seldom Sene koos een arrangement uit 1993 van Jean-Claude Veilhan en Danièle Salzer.

De vier altblokfluiten nemen voortdurend de sololijn van elkaar over, en vormen zo samen met de contrabasblokfluit en klavecimbel een compleet ensemble waarin ook alle orkestpartijen uitgevoerd worden. Het arrangement staat in d-klein en neemt een deel van de aanpassingen van Bach over, daar waar het in het voordeel werkt van de karakteristieken van de blokfluit.

Toen Bach van 1708 tot 1714 als organist aan het hof te Weimar werkte, genoot zijn orgelspel de speciale voorkeur van de graaf van Sachsen-Weimar. "Het plezier van Zijne Genadige Heer in zijn spel vuurde Bach aan om al het mogelijke te proberen in de kunst van het orgelspel." (uit Nekrolog van Carl Philipp Emanuel Bach en Johan Friedrich Agricola). Het is duidelijk dat de graaf interesse had, juist

in het spectaculaire orgelspel waartoe Bach in staat was. De halfbroer van de graaf, prins Johann Ernst von Sachsen-Weimar, was een getalenteerde vioolvirtuoos en componist. Op een van zijn reizen bezocht hij in de lente van 1713 Amsterdam, toen een centrum van de muziekdrukkunst. Tijdens zijn bezoek ontmoette Johann Ernst de blinde organist van de Nieuwe Kerk, Jan Jacob de Graaf, die erom bekend stond dat hij transcripties van Italiaanse concerten “uit zijn hoofd, manualiter in drie of vier stemmen” speelde. Eenmaal terug van zijn reis bracht Johann Ernst niet alleen een enorme stapel Italiaanse en Franse bladmuziek mee, ook introduceerde hij een speciaal type orgelmuziek: de concerto-transcriptie.

Kort na de terugkeer van de prins transcribeerde Bach verschillende Italiaanse concerten voor orgel en klavecimbel. Altijd als Bach muziek van andere componisten bewerkte, voegde hij noten toe. Het eerste deel van het Concerto in g-klein BWV975 met het opschrift ‘allegro’ in het bijzonder, bevat veel toegevoegde snelle versieringen en toonladders in de linkerhand, in vergelijking met Vivaldi’s originele RV316. In het tweede deel (largo), verrijkt Bach de rechterhand eveneens met veel meer versieringen dan in Vivaldi’s origineel, wat voor een toetsinstrument uitstekend werkt. Opmerkelijk is dat de drie solo-delen in het largo worden afgesloten door een nieuw geschreven, compleet afwijkend ritornello. Bach voegt zelfs een extra ritornello toe ten opzichte van Vivaldi’s origineel en verandert zo de structuur van het stuk. Het derde deel (giga-presto) is later door Vivaldi vervangen, mogelijk omdat hij een gigue tegen die tijd als ouderwets beschouwde. Maar Bach had blijkbaar de eerste versie van het concerto in bezit, afgesloten door de giga. Een levendig en vrolijk einde aan een prachtig concerto!

De concerten grossi Op.3 van Händel verenigen Italiaanse, Franse en Duitse stijlkenmerken. Het Concerto grosso nr.2 in Bes-groot werd voor het eerst uitgevoerd ter gelegenheid van de koninklijke bruiloft van prinses Anne met de prins van Oranje. Het is in het origineel kleurrijk bezet met twee violen, twee hobo’s, fagot, cello, strijkers en basso continuo. Per deel soleren verschillende combinaties van instrumenten; zelfs het basso continuo heeft solistische momenten. De muziek is net zo gevarieerd als de bezetting. Het openingsdeel met zijn feestelijk en ceremonieel

karakter wordt gevolgd door een meer vocaal en emotioneel largo met in het origineel een solistische hobopartij. Het middendeel, een strenge dubbele fuga, heeft Händel al eerder gebruikt als inleiding van de Brockespassion in 1716. Het concerto sluit af met twee Franse dansen, een minuet en een gavotte.

Bach componeerde de Six concerts avec plusieurs instruments, ofwel de Brandenburgse concerten, al tussen 1708 en 1717 in Weimar en bood ze in 1721 aan als verzamelbundel aan de Markgraaf van Brandenburg-Schwedt. Het zesde concerto, oorspronkelijk voor twee violen, cello, twee viola da gamba’s, violone en basso continuo, is stilistisch een combinatie van een driedelige Italiaanse concertovorm met de Duitse barokstijl. De twee violen en de cello vormen de solistengroep, de viola da gamba’s en violone de begeleiding. Deze bezetting vindt zijn weerklink in het even homogene arrangement met blokfluiten.

Frans Brüggem zeiden vaak dat Bach “met aandacht” componeerde. Als je aan deze muziek werkt, voel je inderdaad dat er een overwogen reden is voor elke noot die in de partituur staat. Daarom is het bijzonder uitdagend om het eerste en derde deel van dit concerto te bewerken. De textuur is soms zes-stemmig en het bereik van de strijkinstrumenten is groter dan dat van een blokfluit. Als arrangeur kun je er creatief mee omgaan: lange lijnen verdelen onder verschillende spelers en het klavecimbel gebruiken voor extra diepte in het lage register. In het tweede deel is de uitdaging omgekeerd: hoe arrangeer je een trio voor zes spelers? De twee zingende bovenstemmen zijn hier verdeeld, elk onder twee blokfluitisten. Dit onderstreept een van de mooiste aspecten van ensemblespel: de balans tussen je eigen vrijheid en expressiviteit en het creëren van een samenhangend geheel samen met je collega’s.

Samuel Scheidt was een Duitse componist en organist uit Halle (Saale). Tijdens een verblijf in Amsterdam (1608–1609) was hij leerling van Jan Pieterszoon Sweelinck en ontmoette hij waarschijnlijk ook Peter Philips en John Bull. Na zijn terugkomst werd hij organist en in 1620 Kapellmeister voor markgraaf Wilhelm van Brandenburg. Hoogtepunt van zijn loopbaan was de positie als Director Musices van Halle.

In 1621 publiceerde Scheidt het eerste deel van Ludi Musici (“Muzikale spellen”), een verzameling van instrumentale stukken zoals de paduana, galliarda, couranta,

alemande, intrada, canzonetto. Onder nummer 28 is de Canzon à 5 voc. super O Nachbar Roland te vinden, een geestige bewerking van een simpel lied over “buurman Roland”. Ludi Musici richtte zich op strijkers, alhoewel we mogen aannemen dat Scheidt in Halle ook beschikking had over koperblazers en cornetti. Een arrangement voor blazers is daarom voor de hand liggend.

Antonio Bertali kwam in 1624 vanuit Venetië naar Wenen en begon te werken in de keizerlijke Hofkapel, eerst als instrumentalist en vanaf 1649 als Kapellmeister. Hij werd snel bekend als uitstekend componist. Zijn Sonata. A 5 Flauta (et Organo), ontstaan tussen 1664 en 1669, is bewaard in een manuscript van de muziekbibliotheek van het kasteel Kroměříž in de collectie van prins-bisschop Karl Lichtenstein-Kastelhorn. De sonate heeft gelijkenissen met twee werken van collega-componisten met verbindingen naar Kroměříž: Johann Heinrich Schmelzers sonate voor zeven blokfluiten, en Heinrich Ignaz Franz von Bibers sonate voor vijf blokfluiten en vijf violen. Deze werken zijn bijzondere voorbeelden van specifieke literatuur voor blokfluitensemble in de zeventiende eeuw. Wellicht was de prins-bisschop zelf een blokfluitliefhebber? De sonate volgt een simpele driedelige structuur, waarbij elke sectie herhaald wordt. Seldom Sene voegt in de herhalingen diminuties toe in alle stemmen, wat een virtuoos en sprankelend element toevoegt aan de warme samenklank van orgel en blokfluiten.

Tijdens het jaarlijkse London Season verzamelde de Engelse adel zich in de hoofdstad, om in een eindeloze reeks sociale evenementen huwelijken te arrangeren en politiek te bedrijven. Georg Friedrich Händel was zeer bekend onder de Londense high society: hij was waarschijnlijk de beroemdste componist van zijn tijd. Omdat hij geen grote orgelwerken naliet, is hij vandaag de dag niet enorm bekend als orgelcomponist. Maar omschrijvingen van zijn orgelspel – zonder twijfel improviseerde hij complete stukken – zingen de lof van zijn briljante spel en verbazingwekkende klankvolheid, kracht en energie.

In een soort populariteitsrace tussen twee concurrerende Londense operahuizen introduceerde Händel het fenomeen van orgelconcerten tijdens de pauze van een

opera. Hij bespeelde dan een klein eenmanuaals orgel. Het Concerto in g-klein, Op.4 nr.1, vond plaats tijdens de opvoering van Alexander's Feast in 1736. Het elegante en plechtige larghetto in g-klein wordt gevolgd door een speels allegro in G-groot, waarin het orgel een belangrijke solorol vervult. Dit langste deel wordt afgesloten met een prachtig, kalm adagio in e-klein voor orgel-solo, slechts genoteerd als een melodie met basso continuo. De invulling en stemvoering in de akkoorden worden overgelaten aan de fantasie van de organist. Tenslotte besluit een vrolijk en virtuoos andante op waardige wijze deze prachtig geschreven, onderhoudende compositie.

© Stephanie Brandt & Matthias Havinga

Seldom Sene recorder quintet are accomplished musicians, educators, and arrangers. Together they have made it their mission to redefine the art of consort and ensemble playing to a level seldom seen or heard.

They met whilst studying at the Amsterdam Conservatoire, and have been playing together for over ten years. Competition highlights include winning the first prize, audience prize and press award at the International van Wassenae Early Music Competition in 2014, and the first prize at the Arnold Dolmetsch competition in Le Mans in 2009.

Traveling throughout the year giving concerts in international venues they are constantly seeking new challenges and musical landscapes to discover and share with listeners. Through social media, *Seldom Sene* strives to promote their vision and share their work with an ever-expanding audience, and they regularly make exciting professional videos of their latest projects.

Their unique style has earned them performances in many renowned concert halls and festivals including the Concertgebouw Amsterdam, Fundación Juan March Madrid, MA festival Bruges, the concert season of the Utrecht Early Music Festival, and the Berliner Tage für Alte Musik. They have recorded five albums for Brilliant Classics, including the complete *Goldberg Variations* by Johann Sebastian Bach, and most recently *Not a single road*, dedicated solely to works commissioned by Seldom Sene.

Matthias Havinga is a concert organist and pianist, professor of organ at the Conservatorium van Amsterdam, liturgical organist of the Oude Kerk Amsterdam and organist at the Koepelkerk Amsterdam. He acquired his Master of Music degree *summa cum laude* at the Conservatorium van Amsterdam studying with Jacques van Oortmerssen, and graduated in piano with Marcel Baudet. At the Royal Conservatory in The Hague he studied church music under Jos van der Kooy.

Matthias was awarded prizes at international organ competitions and enjoys an international concert career, performing worldwide at prestigious venues. Matthias also performed solo with renowned choirs and orchestras, such as the *Nederlands Kamerkoor* and the *Radio Philharmonic Orchestra*. For Brilliant Classics he recorded four critically acclaimed albums. He also runs a successful YouTube channel.

Matthias likes to cover the entire range of repertoire for the organ, and he also enjoys combining the organ with other instruments. With recorder player Hester Groenleer he established a duo.

Special thanks to:

*Petri Arvo · Daniël Brüggen · Paul Buddelmeijer · John and Kathy Dyson
Andrea Friggi · Karin Gemeinhardt · Clarie Groenleer · David Jansen
Lorenzo Lio · Marion Peen · Suzan van Zijtveld*

Stadsherstel Amsterdam

Our heartfelt thanks to all members of the Seldom Sene Lounge and to everyone who supported our crowdfunding campaign on Voordekunst.

Recording: 20-22 February 2020, Schuilkerk De Hoop, Diemen, The Netherlands
Recording, editing and mastering: Andrea Friggi
Cover photo: Claudia Hansen
Photos of Seldom Sene: Sarah Wijzenbeek
Photos of Matthias Havinga: Sarah Wijzenbeek
Recording photo: Andrea Friggi
© & © 2020 Brilliant Classics